ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ II. ULUSLARARASI
ÇUKUROVA UNIVERSITY 2nd INTERNATIONAL
SANAT ARAŞTIRMALARI SEMPOZYUMU
ART RESEARCH SYMPOSIUM
11-14 Nisan April 2018

Selda KOZBEKÇİ AYRANPINAR[1]

[1] **Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü** / skozbekci@gmail.com

ELSA SCHIAPARELLI ÖRNEĞİNDE MODA-SANAT İLİŞKİSİ

FASHION AND ART RELATION WITH THE EXAMPLE OF ELSA SCHIAPARELLI

Anahtar Sözcükler: Moda, Sanat, Tasarım, Elsa Schiaparelli
Keywords: Fashion, Art, Design, Elsa Schiaparelli

ÖZET ABSTRACT

Moda kavramının ortaya çıktığı 1900lerden itibaren, moda ve sanat birbirini doğrudan ya da dolaylı etkilemiştir. Buna karşın moda, önceleri sanatın dışında bir alan olarak adlandırılmıştır. Ancak yirminci yüzyılın başından beri sanat akımlarının modayı farklı biçimlerde etkilediği gibi modanın da popüler sanatta merkezi bir rol oynadığı görülmektedir. Elsa Schiaparelli'nin Salvador Dali, Jean Cocteau, Alberto Giacometti gibi önemli sanatçılarla işbirliği, Japon ressam Yayoi Kusama'nın Louis Vuitton markasıyla ortak çalışmaları, Versace'nin sürrealism ve pop-art ile olan güçlü bağlantısı moda ve sanat birlikteliğini kanıtlamaktadır. Bu bildiride resim, heykel, mimari gibi birçok sanat dalından ilham alan ve bu sanat dallarının önde gelen sanatçılarıyla işbirliği yapan moda tasarımının öncülerinden Elsa Schiaparelli'nin tasarımları ve sanata yaklaşımı incelenecektir. Öncü giysi tasarımlarıyla mevcut düzene karşı gelen, formlarda kadının özgürlüğünü ve sürrealist akımı ön plana çıkaran tasarımcı Elsa Schiaparelli'nin tasarımlarındaki sanat ve moda ilişkisi geniş literatür araştırmasıyla irdelenerek aktarılacaktır.

Fashion and art have been effecting one another since 1900s when fashion concept first occurred. In spite of this fact, fashion used to be named as a field outside of art. However, it is seen that since the beginning of the 21st century, art movements have been effecting fashion in a different way while fashion has been in the centre of popular art. The collaboration of Elsa Schiaparelli with significant artists such as Salvador Dali, Jean Cocteau and Alberto Giacometti, the cooperation of Japanese artist Yayoi Kusama with the Louis Vuitton brand and Versace's strong tie with surrealism and pop-art prove the fashion-art association. In this paper designs of Elsa Schiaparelli, one of the pioneers of fashion design who was inspired of many art fields such as painting, sculpture and architecture and cooperated with the foremost artists of these fields, and her approach to art will be analysed. Going against the current system with her avant-garde clothing designs and highlighting the freedom of woman and surrealist movement in forms, designer Elsa Schiaparelli's relation between art and fashion in her designs will be studied with literature research.

Giriş

Andy Warhol'ın "Sanırım bugün insanların elbiseleri sanatsal bir anlatım biçimidir. Sanat, tüm kıyafetlerin bir araya getiriliş biçiminde uzanır. Jean Paul Gaultier'i ele alalım. Onun yaptıkları gerçek bir sanattır"(Smith ve Kubler, 2013, s. 11) söyleminde olduğu gibi moda ve sanat ortak bir noktada birleşmektedir. Ancak moda kavramının ortaya çıktığı 1900lerden itibaren moda ve sanat büyük rekabet içindedir. "Kimi zaman sanatın içinin boşaldığını görmekten, kimi zaman da modanın, kendisiyle ilgili olamayan soylu bir rolü üstlenmesinden korkulmuştur" (Givry, 1998-99, s. 16). Hem moda hem de sanat inançları, algıları ve fikirleri canlandırmak için, Givry'in (1998-99) belirttiği gibi *'yapıt, yaratıcı ve izleyici'* ilişkisine başvurarak estetik bir hazzın oluşmasını sağlar (s. 21). Her ikisi de yaygın bir estetiğe sahiptir. Sanat gibi moda da teknik ve kavramsal zenginliğe sahip iki olgudur. Ernst Fischer'in (1990) ifade ettiği gibi sanat zamanla koşullanmış bile olsa insanlığın değişmeyen özelliklerini sürekli olarak yaşatır (s. 11). Bazı sanat eleştirmenleri ve akademisyenler moda ve sanatın felsefi açıdan benzer köklere, ancak çok farklı amaçlara sahip olduğunu düşünmektedir. Böylesi karşıt görüşlere sahip olunmasına rağmen, sanatla arasındaki sınır tam çizilemeyen moda, aynı zamanda evrensel düşünce özgürlüğü ve insanların kendini ifade biçimi olarak da sanat dünyası içinde yer edinme çabasındadır. Kıyafetler asla anlamsız şeyler değildir; her zaman bir şeyler ifade ederler (Smith ve Kubler, 2013, s. 156). Kültürün bir eseri olan moda toplumların geçmişleri hakkında bilgi verir.

Moda geniş anlamıyla sadece giyinmenin bir şekli değil; aynı zamanda bir çağın sosyal bir ifadesidir. İnsanın kültürel mirasını ve mevcut ideallerini yansıtan bir yaşam şeklidir. Kostüm modası, resim, heykel ve diğer sanat yapıtlarında olduğu gibi zamanının tadını belgeler. Modanın kökleri geçmişte olup geleceğin tohumlarını taşır. Günümüzü şekillendiren değişen değerlerin sürekli bir akışıdır (Gürsoy, 2012, s. 5). Önceleri sanatın dışında bir alan olarak adlandırılmasına, 'öteki'leştirilmesine karşın, moda ve sanat birbirini doğrudan ya da dolaylı etkilemiştir. Ancak yirminci yüzyılın başından beri sanat akımlarının modayı farklı biçimlerde etkilediği gibi modanın da popüler sanatta merkezi bir rol oynadığı görülmektedir. Elsa Schiaparelli'nin Salvador Dali, Jean Cocteau, Alberto Giacometti gibi önemli sanatçılarla işbirliği, Japon ressam Yayoi Kusama'nın Louis Vuitton markasıyla ortak çalışmaları, Versace'nin sürrealism ve pop-art ile olan güçlü bağlantısı moda ve sanat birlikteliğini kanıtlamaktadır. Bu çalışma, moda-sanat ve tasarımcı-sanatçı işbirliğinin yıllar boyunca yeni çalışmalara nasıl esin kaynağı olduğunu, sürrealist akımı ön plana çıkaran tasarımcı Elsa Schiaparelli'nin sanat ve sanatçılarla birlikteliğinin tasarımlarına etkisi örneklenerek sanat ve moda konularında fikirler üretilip, keşfedilmesini sağlayacaktır. Bu araştırmanın amacı, sanat ve modayla ilgilenen kitleye fikirler vererek insanları moda ve tasarım çalışmalarına daha fazla değer vermeye teşvik etmektir.

Moda ve Sanat İşbirliği

19. yüzyılın sonlarında moda kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte tasarımcı, sanat ve sanatçı ilişkileri güçlenerek moda sanatın, sanat modanın içinde yer almaya başladı. De Stijl hareketinin lideri Theo van Doesburg'un, gündelik elbisenin negatifini temsil etmek için siyah bir takım elbise ve beyaz çorap giymesi, Dadaist Hans Jean Arp'ın giysiye muhalif formda özel ayrıntılara sahip kostümler hazırlaması sanatçıların modaya yön verdiğinin bir göstergesi oldu. Ayrıca Andy Warhol'un beyaz peruk ve gözlükleri, Joseph Beuys'un ise balıkçı ceketi ve şapkası o dönemi kapsayan ve sonrasını da etkileyen bir moda eğilimini belirledi. Charles Whort'un kendine özgü stilizasyonu, çoğu zaman benzer siyah renkli beresi ile Hollandalı ressam Rembrandt'ı andırırken Jhon Galliano, giyim tarzı ve verdiği pozlarla genellikle "modanın Dalisi" olarak tanımlandı (Geczy ve Karaminas, 2012, s. 2).

Hem moda hem de sanat, hayal dünyalarını inşa eder ve inançları, algıları ve fikirleri canlandırmak için bir stil dilini kullanır. 20.yüzyıl ile birlikte giysi, döneme ait bir kostüm olmaktan çıktı ve kişisel bir ifade biçimine dönüştü. İlk moda tasarımcısı olarak bilinen Charles Frederic Worth' un tasarımına bir sanatçı üslubuyla imza atarak etiketlemesi O'nun tanınmasına ve yaptığı tasarımların bir sanat niteliği kazanmasına neden olmuştur. Önceleri moda sanatın altında "Öteki" olarak adlandırılan bir alandı. Bunun modaya yapılan bir haksızlık olduğu fark edilememişti. Yirminci yüzyılın başından beri moda, popüler sanatta merkezi bir rol oynadı (Geczy ve Karaminas, 2016, s. 1). Worth' un ardından onu takip eden Poiret ve diğer ünlü tasarımcıların, dönemin sanatçıları ve sanat akımları ile etkileşimleri moda-sanat işbirliğine ivme kazandırdı. Bu işbirlikleri farklı yollarda gelişme gösterdi.

1913-14 yıllarında tasarlamış olduğu erkek kıyafetlerinde (Görsel 1-2)kendi tarzını yansıtan, Fütürizm akımının başta gelen ressam ve heykeltıraşlarından Giacomo Balla örneğinde olduğu gibi sanatçılar moda tasarımcılığı yaptı.

Görsel 1-2. Balla'nın Erkekler için tasarladığı "Geleceğin Manifestosu"

https://johnroscoe.wordpress.com/author/johnroscoe/page/5/(Erişim tarihi: 20.11.2017)

1937'de Salvador Dalí Elsa Schiaparelli birlikteliği, 2012 yılında Yayoi Kusama'nın Louis Vuitton markasıyla ortak çalışmaları (Görsel 3-4) dünya genelinde sanat ve modanın dostluğunu kanıtladı. Giysinin dekorasyonu için sanatçı tasarımcı işbirliği, moda ve sanatı birleştirdi.

Görsel3. Yayoi Kusama, Louis Vuitton işbirliğiile tasarlanan çanta, 2012 (Smith ve Kubler, 2013, s. 127)

Görsel 4. Sanatçı Yayoi Kusama, Louis Vuitton çanatısıyla, 2012 (Smith ve Kubler, 2013, s.98)

Moda-sanat işbirliğinin en etkin yöntemlerinden biri de tasarımcıların bizzat sanatçı ve onların eserlerinden etkilenmeleri olmuştur. Yves Saint Laurent, 1965 yılında Piet Mondrian'ın karakteristik kalın siyah çizgilerle çizilmiş ve parlak renklere boyanmış dikdörtgenlerden oluşan desenlerini kullanarak bir koleksiyon hazırlamış (Görsel 5), ardından Andy Worhol ve Roy Lichtenstein gibi ressamların eserlerinden yararlandığı tasarımlar yapmıştır (Svendsen, 2008, s. 98). Resim sanatına ilgi duyan Yves Saint Laurent, Mondrian, Picasso, Matisse gibi ünlü ressamların eserlerinden etkilenerek 60'lı yıllarda hazırladığı koleksiyonlarda, ressamların tablolarının orijinallerine sadık kalarak yeni giysi tasarımları yaratmıştır.

Görsel 5. Yves Saint Laurent'in Mondrian'ın eserlerini sosyete elitlerine tanıtan koleksiyonundan bir parça (Fogg, 2014, s. 360)

Moda-sanat işbirliğindeki bir diğer yöntem ise moda tasarımcılarının koleksiyonlarını sanat akımlarının ilke ve yöntemlerine göre tasarlamak olmuştur. Yves Saint Laurent'in 1966 (Görsel6), Versace'nin 91 Pop Art koleksiyonunda (Görsel 7) olduğu gibi, elbisenin üzerinde kullanılan desen ve motifler, sanat akımını elbise tasarımı ile birlikte çağdaş bir çizgiye dönüştürmüştür. 1991 yılında Andy Warhol'un Pop-Art Marilyn Monroe ve James Dean çizimleri Versace sayesinde yeniden hayat bulmuştur.

Görsel 6. Yves Saint Laurent Pop Art Koleksiyonu, (Baudot, 1999, s. 192)

Görsel 7. Versace Pop Art Koleksiyonu, 1991
http://www.scostumista.com/2013/10/versace-pop-art-collection.html Erişim tarihi: 27.12.2017

Moda-sanat birlikteliğinin bir diğer göstergesi ise koleksiyon sunumlarının bir sanat tarihi tablosunu canlı hale getirmesidir. 1980'ler ve 90'larda moda şovları olağanüstü bir hal aldı. Thierry Mugler, 1984-85 Sonbahar/Kış koleksiyonunu sergilemek için, Meryem'in İsa'yı doğurmasını anlatan bir gösteri düzenledi (Svendsen, 2008, s. 99). En önemli örneklerden bir diğeri de Vivienne Westwood'un 1994 yılı defilesinde 1800'lü yılların Alman ressamı Franz-Xaver Winterhalter'in ve bu dönemin diğer sanatçılarının eserlerini podyuma taşımasıydı (Görsel 8). 2011 yılında Versailles Sarayı'nda, başta Westwood olmak üzere Christian Dior, Yohji Yamamoto, Jean Paul Gaultier gibi önemli tasarımcıların çalışmaları 18. Yüzyılı yaşatan bir sunumla izleyici karşısına çıkmıştı (Görsel 9). Westwood ve bu tür moda şovlarına imza atan tasarımcılar podyum performansı ile modanın içine tarihi yerleştirmiş oldular.

Görsel 8. Vivienne Westwood, 1994 Kış defilesi
Görsel 9. "Le XVII au Gout du Jour" Afiş, Versailles Sarayı, 2011
https://marieantoinettequeenoffrance.blogspot.com.tr/2011/07/exhibtio n-le-xviii-au-gout-du-joura.html Erişim tarihi: 01.12.2017

Değişime açık olan sanat ve modanın sınırları belirsizleşerek, birbirlerinden beslenmeleri ve işbirlikleri kaçınılmaz olarak görüldü. 21. yüzyılda sanat ve moda, bir çift olarak yükselme gösterdi ve büyük ilgi uyandırdı. Eleştirmenler her ikisinin de ayrı ayrı güzelliklerine odaklanmaktansa birbirleri arasındaki bağlantıya dikkat çekilmesi gerektiğini vurguladılar. Sanat ve tasarımın birbirini en iyi şekilde tamamladığını ifade ettiler (Cutler ve Tomasello, 2015, ss.10-12). 2003 yılında Takashi Murakami'nin, 2012 yılında Yayoi Kusama'nın Louis Vuitton markasıyla ortak çalışmaları, Dice Kayek'in Osmanlı sanatından esinlenerek ortaya çıkardıkları 'Istanbul Contrast' koleksiyonuna ait 3 parçanın 2013 yılında Victoria and Albert Museum'da sergilenmesi ve yine 2013 ilkbaharında New York Metropolitan Museum of Art'ta açılan sergi Punk: Chaos to Couture'un punk tarzına adanması sanatın moda üzerindeki etkisinin kanıtı olarak düşünüldü.

Elsa Schiaparelli ve Moda-Sanat İlişkisi

Bilinen ilk moda tasarımcısı Whort başta olmak üzere takipçileri, koleksiyonlarını oluştururlarken farklı disiplinlerdeki sanatçıların yapıtlarından, renk ve çizgilerinden etkilenmişlerdir. Sanatta olduğu gibi moda tasarımında da görsel bir ifade dili olan yaratıcılık ve hayal gücü sanat akımlarıyla birleşerek moda-sanat işbirliğinin en önemli odak noktası olmuştur. Geçmişten günümüze dönem dönem moda çizgilerini ve tasarımcıları yönlendiren ve isimlerinden söz edilmesini sağlayan önemli etkenlerden biri de sanat akımlarıdır. Bu tür işbirlikleri yeni bir olgu değildir. Sanatçılar ve sanat akımları yüzyıllardır moda tasarımcılarını biçimsel yönde etkilemektedir. Örneğin 20. yüzyılın başlarında ilk moda tasarımcılarından Paul Poiret koleksiyonlarında kullanmak üzere tekstil baskı desenlerini oluşturan, Paul Iribe ve Erté gibi grafik sanatçılarıyla işbirliği yapmıştır (Smith ve Kubler, 2013, s. 96). Sanayi devriminin de etkisiyle 20.yüzyılla birlikte ortaya çıkmaya başlayan Kübizm, Fütürizm, Konstrüktivizm, De Stijl, Pop Art, Op Art ve Minimalizm gibi modern sanat akımları, geçmişten günümüze moda ile doğrudan etkileşim içinde olmuştur. Moda-sanat ilişkisi bakımından en önemli sanat akımlarından biri de sürrealizmdir. Sürrealist (Gerçeküstücü) sanatçılar, onların çalışmaları ve moda tasarımına etkileri moda-sanat dostluğunun bir kanıtıdır. Dolayısıyla sürrealism, moda tasarımcılarını gerçeküstü bir dünya içine çekerek, soyut bir ifade tarzına sahip olmaları için tasarımcıların sürrealist sanatçılarla işbirliği yapmalarına olanak sağlamıştır.

Öncü giysi tasarımlarıyla mevcut düzene karşı gelen, formlarda kadının özgürlüğünü ve sürrealist akımı ön plana çıkaran tasarımcı Elsa Schiaparelli surreal şapka- ayakkabı gibi efsane modelleri ve Salvador Dali'den ilham alarak yarattığı 'Tears Dress' (Gözyaşı Elbisesi) ile akıllara kazınmıştır. Schiaparelli, bilim ve edebiyatla uğraşan bir ailenin üyesi olarak İtalya'da doğdu ve yakın arkadaşı Gabrielle Picabia sayesinde Marcel Duchamp ve Man Ray gibi sanatçılarla tanışarak avangart sanat dünyası içine girdi. 1927'deki İlk koleksiyonunda surrealist 'trompe l'oeil' imgeleri içeren kazak koleksiyonuyla (Görsel 10) optik bir yanılsama yaratmış ve moda dünyasının dikkatini çekmiştir. Schiaparelli'nin modadaki yükselişini nitelendiren unsurlardan biri de "trompe l'oeil" idi. 0'nun tasarımlarında sıkça yer verdiği, "Göz aldanması" anlamına gelen ve Fransızca bir ifade olan Trompe l'oeil ilk kez 17. yüzyıl Barok sanat döneminde ortaya çıkmıştır. Cassandra Gero' nun 'Trompe L'Oeil in Fashion' adlı yazısında açıkladığı gibi bu terim, görsel bir illüzyon tekniğidir. Böylece izleyici, iki boyutlu bir resmin üç boyutlu bir nesne olduğunu düşünerek, aldatılır.

Görsel 10. Schiaparelli, 1927'deki İlk koleksiyonu(Fogg,2014, s. 264)

Sürrealizmle birlikte sınırların, gerçeğin ötesinde olup olmadığı veya tasarımcıların kendilerini ifade etme konusunda özgür hissetmeleri, dönemin moda tasarımcıları ve sanatçılarının tereddüt etmeden işbirliği yapmalarına olanak sağlamıştır. Yoruma açık olan Sürrealizm akımı, moda-sanat birlikteliğinde yaratıcılık ve üretkenlik konusunda mükemmel bir kombinasyon oluşturmuştur. Schiaparelli bu özel sanat hareketini, olağanüstü içsel benliği ve yaratıcılığını ortaya çıkarmada kullanarak, hissettiklerini tasvir edebilme noktasında zirveye ulaşmıştır. Sezgisel duyarlılığı, yaşamın her alanında yeni eğilimler ve gelişmelere açık olan Schiaparelli'yi, bir ortamla sınırlamak imkansız hale gelmişti.

Sürrealist Salvador Dalí ve Jean Cocteau'yla olan işbirliği Schiaparelli'ye efsanevi ve sıra dışı tasarımların yaratılmasında olanak sağlamıştır. Dalí, Schiaparelli'nin giysilerinde gördüğümüz sembol ve desenlerin çoğuna ilham vermiştir. En iyi bilinen tasarımlardan birisi de, Dali'nin İstakoz telefonuna (Görsel 11) gönderme yapan ve 1937'de Windsor Düşesi Wallis Simpson tarafından giyilen 'Istakoz Elbise'dir (Görsel 12). Schiaparelli, Salvador Dali işbirliği ile tasarlanan 'Istakoz' elbise, günümüz sanatçıları ile moda evi arasındaki gelecekteki işbirliklerinin eğilimini belirlemede önemli bir dönüm noktası olmuştur.

Görsel 11. Salvador Dalí'nin 1936 tarihli 'Istakoz Telefon' eseri
(Leach, 2012, s. 62)
Görsel 12. Elsa Schiaparelli ve Salvador Dalí'nin tasarladığı 'ıstakoz elbisesi', 1937 (Svendsen, 2008, s. 98)

Schiaparelli-Dali birlikteliğinin önemi ürünlerinden biri de 1938 yılına ait 'Circus Collection' defilesinin bir parçası olan, suni ipek ve ipek karışımı krepten yapılan dar uzun elbisedir(Görsel 13). Gözyaşı şeklinde açılan boşluğa aplike edilen magenta rengi kumaş, pembe tonlarındaki baskılarla dekore edilmiştir. Elsa Schiaparelli, 1938'de yapmış olduğu, ipek ve viskoz karışımı bu gece elbisesi ile moda tarihinde büyük bir yankı uyandırmıştır. Kumaş tasarımını yapan, sürrealist sanatçı Salvador Dali ile birlikte çalışarak yarattıkları bu lüks elbise, Schiaparelli'nin formlarındaki, illüzyon ve metaforun birleşmesinin bir parçasını oluşturmuştu (Iddon ve Marshall, 2014, s. 60).

Görsel 13. "Tears Dress" 1938, Elsa Schiaparelli, (1890 – 1973)
(Mackrell, 2005, s. 144)

Victoria&Albert Müzesinin resmi internet sitesinde belirtildiği üzere, Elsa Schiaparelli'nin ince gece elbisesi ve başörtüsü, yırtıklar ve gözyaşını andıran, sarkan kumaş parçaları ile kaplanmıştı. Daha yakından incelendiğinde ise bir yanılsama ortaya çıkmaktadır. Elbise baskı desenlidir. Trompe l'oeil tekniği düşünülerek oluşturulan baskı, Schiaparelli'nin arkadaşı, sanatçı Salvador Dali tarafından özel olarak tasarlanmıştır. Dali'nin sürrealist tablolarından bazıları, rahatsız edici derecede, derinin bedenden soyulmuş izlenimini veren, sökük, vücudu sımsıkı saran, çok dar giysilerdeki figürleri sergilemektedir. Dali, çalışmalarındaki bu etkiyi, Schiaparelli'nin tasarımında kullanarak görsel bir yanılsama sağlamıştır. Salvador Dali ile olan işbirliğini temsil eden, son derece önemli bir Schiaparelli tasarımı olan bu elbise, modanın, dünya meseleleriyle nasıl bağlantı kurulduğuna dair kayda değer bir öneme de sahiptir. Parçalı yırtıklar ve baskılar, İspanya İç Savaşı'nın dehşetini ve İkinci Dünya Savaşı'nın yaklaşan kargaşasını öne çıkarmaktadır (http://collections.vam.ac.uk Erişim tarihi: 03.02.2017).

Elsa Schipaparelli'nin 1938 yılına ait ayakkabı-şapkası (Görsel 14), sanatçı Salvador Dali ile birlikte yapılan sürrealist parçaların en ünlüsüdür. Dali'nin yaptığı bir çizimden esinlenerek tasarlanan bu ayakkabı-şapka örneğinde olduğu gibi, Schiaparelli, en doğrudan gerçeküstücü eserlerini Dali ile yaratmıştır. Ayakkabı-şapka tasarımına ek olarak, 1938 dönemine ait ve şimdi V&A'nın kalıcı koleksiyonunda yer alan 'İskelet Elbise', gerçeküstücü ortak çalışmanın en önemli bir başka parçasıdır.

Görsel14.Ayakkabı-şapka, Schiaparelli-Dali ortak çalışması, 1938
http://www.ngv.vic.gov.au/dali/salvador/imagebank/artwork_EXHI00921 3.html
Erişimtarihi: 02.01.2018

Sürrealist akımın en belirgin özelliklerini taşıyan ve yakın dostu Dali'nin etkisini gösteren bir diğer Schiaparelli tasarımı 'İskelet Elbise' (Görsel 15) döneminin en ilgi gören ve aynı zamanda da tepki çeken çalışması olmuştur. Kapitone tekniği uygulanarak insan kemiklerinin abartılı gösterimini vurgulayan bu siyah iskelet elbise, bir gece elbisesi olarak birçok çağdaşı tarafından beğenilmemiş ve tepki görmüştür. 1930'ların sonundaki gece kıyafetlerine hakim çizgiler ile zarif bir uyum içinde olmasına rağmen, iskelet elbise o kadar dar çalışılmıştı ki ikinci bir cilt haline gelmişti. İki kat kumaşla çalışılan, iskelet silüeti çizgilerinden dikilerek içine elyaf doldurulmasıyla meydana getirilmiş olan bu elbise, Dsquared 2010 ve Jean Charles de Caltelbajac 2011 tasarımlarına da örnekolmuştur.

Görsel 15. Döneminde büyük tepki çeken 'İskelet Elbise', 1938
http://collections.vam.ac.uk/item/O65687/the-skeleton-dress-evening- dress-elsa-schiaparelli/ Erişimtarihi: 02.01.2018

Schiaparelli'nin muhtemelen giyilmesi ya da kullanımı imkansız olan en güzel ve yaratıcı eserleri, döneminin büyük sanatçılarıyla yaptığı işbirliklerinden, zamansız görülen bu büyük sanatçıların eserlerinden etkilenerek ortaya çıkardığı eserler oluşturmaktadır. Salvador Dali'nin Venus de Milo with Drawers (Çekmeceli Venus-1938) eserinden (Görsel 16) birebir etkilenerek tasarladığı çekmeceli elbise Schiaparelli'nin en güzel imkansız elbiselerden biridir (Görsel 17).

Görsel 16. Salvador Dali- Venus de Milo with Drawers (Çekmeceli Venus) - 1938
Görsel 17. Elsa Schiaparelli- 1938
http://modamot.blogspot.com.tr/2012/06/bir-zamanlar-modada-elsa-schiaparelli.html Erişim tarihi: 02.01.2018

Büyük sanat dünyasıyla olan bağlantı ve fikirler, Schiaparelli'yi diğer birçok moda tasarımcısından farklı konuma getirmiştir. Yine Victoria&Albert Müzesinin Koleksiyonuna dahil olan sanatçı-tasarımcı işbirliğinin başka bir örneği de Schiaparelli-Cocteau ürünü gece mantosudur (Görsel 18). Müzenin resmi sitesinde yapılan açıklamalara göre, Cocteau'nun çalışmalarında sürekli olarak yer verdiği bir motif, Schiaparelli tasarımı gece mantosunda kullanılmıştır. Bu ortak çalışma, Cocteau'nun zihninin bu çift imge ile ne kadar meşgul olduğunu gözler önüne sermektedir. Çift imge, Dalí de dahil olmak üzere Sürrealizm hareketi ile ilişkili diğer birçok sanatçı için özel bir cazibe merkezi olmuştur. Bu manto üzerindeki güçlü çizgisel tasarım, birbirine bakan iki profil ya da negatif boşlukta, yivli bir sütun üzerinde duran vazodaki güller olarak okunabilir (http://collections.vam.ac.uk Erişim tarihi: 03.02.2017).

Çift imge, Dalí de dahil olmak üzere Sürrealizm hareketi ile ilişkili birkaç sanatçının ilgisini çekmiştir. Schiaparelli'nin bu siyah ipek mantosu, ayak bileğine kadar uzun, astarlı, yakasız ve siyah tek düğmeli bel hattına sahiptir. Elsa Schiaparelli tarafından tasarlanan bu muhteşem gece mantosu, Fransız sanatçı, şair ve film yapımcısı Cocteau ile olan yakın sanatsal işbirliğinin en güzel örneklerinden biridir.

Görsel18. Gece Mantosu (1937), Elsa Schiaparelli, (1890–1973)
http://collections.vam.ac.uk Erişim tarihi: 03.02.2017

Schiaparelli'nin Jean Cocteau ile olan işbirliğinin bir başka ürünü olan ipek-keten ceket (Görsel 19) ise Philadelphia Sanat Müzesi koleksiyonunda yer almaktadır. Sanatçı- tasarımcı işbirliğinin bir ürünü olan ceket üzerindeki Cocteau tasarımı, yaldızlı metalik, ipek iplikle nakış yapılarak desenlendirilmiştir.

Görsel 19. 1969-232-22. Schiaparelli akşam yemeği ceketi, 1937
(Dirix, 2015, s. 088)

Alışılmadık bir karmaşıklığa sahip ve çoğunlukla çılgınca tasarımlara imza atan, Elsa Schiaparelli, göz alıcı ve büyük bir takipçi kitlesine sahip, gece elbiseleriyle tanınmıştır. Sanat dünyasıyla, özellikle de Kübist ve Sürrealist hareketlerle yakın ilişki içinde olmuştur. O'nun düşünceleri, Salvador Dalí, Christian Bérard, Alberto Giacometti ve Jean Cocteau gibi dönemin önde gelen sanatçılarıyla birleşince, iz bırakan eserler ortaya çıkmış ve moda tarihinde önemli bir yer almıştır.

Görsel 20. Gece Pelerini, 1938 (Fukai, 2002, s. 472)

Schiaparelli'nin tasarımlarına destek veren bir diğer sanatçı arkadaşı ise kostüm ve sahne tasarımları da yapan Parisli sanatçı Christian Bérard idi. Bérard ile ortak çalışması gece pelerini Elsa Schiaparelli'nin dinamizmini gözler önüne sermiştir (Görsel 20). Bu pelerin üzerine yerleştirilen ve Bérard tarafından tasarlanan desen, 1924 yılında kurulan, Paris haute couture'un yüksek standardını gösteren nakış atölyesi Maison Lesage'da işlenmişti. 1930'larda Dada (Dadaizm) ve sürrealizm gibi zamanın sanat akımları Schiaparelli'yi çok etkilemiş ve O'na esin kaynağı olmuştur. Bu pelerin, Schiaparelli tasarımlarının en iyi örneklerinden biridir. Mitolojik, efsanevi Yunan tanrısı Apollo'nun, havada arabayla uçarmışçasına imgelendiği tasarım, üç boyutlu pullar ve altın ipliklerle bezenerek işlenmiştir.

Sonuç

Sanatın zamanla koşullu olması gibi moda da zamana bağlıdır. Tarihsel süreç içersinde yaşanan sosyo-politik olaylar, ekonomik faktörler, kültürel değişimler ve teknolojik gelişmeler sanatı etkileyip değişimine neden olduğu gibi modanın değişiminde de etken olmuştur. Moda da sanat gibi döneme ait düşünceleri, gereksinimleri, istekleri ve hayal dünyasını ifade ettiği sürece yaşar. Bu yüzden moda ve sanat zaman içinde insanlarla birlikte değişim gösterir. Dolayısıyla bu değişim sürecinde moda-sanat ve sanatçı-tasarımcı işbirliği ürüne yaratıcı bir doğurganlık kazandırmış, moda içindeki yaratıcılığı da arttırmıştır.

Genel düşüncenin aksine moda, sadece maddi bir eser değildir ve yalnızca üretiminde kullanılan malzemeyi içermez. Ayrıca moda tasarımı, zaman içinde kısa süreli tüketime yönelik kullanım nesneleri üretmek için estetik unsurları kullanmak değildir. Moda tasarımının verdiği fikir ve ifade ettikleri, görsel kültüre ait özellikler bir sanat çalışmasında olduğu gibi değer taşır. Beklentileri karşılayan genel bir estetiğe, teknik ve kavramsal zenginliğe sahiptir. Moda-sanat birlikteliği, geniş kitlelerin ilgisini çekmek, sanatı popüler yapmak üzere sanatı ve

sanatçıyı hafife almak anlamına gelmez. Sanatla az ilişkisi olan ya da sanatla iletişim kurmayan sosyal gruplar arasında sanatsal ifadelerin yaygınlaşmasına olanak sağlar. Yves Saint Laurent'in Mondrian Elbisesi buna en güzel örnektir. Moda gibi sınıf ayırt etmeksizin geniş kitlelere hitap eden bir olgu sayesinde, etkisi günümüze kadar gelmiş özel bir sanatçıyı günlük bir isim haline getirmiştir. Bu işbirliği sayesinde, kimi zaman sanatçı bir tasarımın genel formuna karar verirken kimi zaman ve çoğunlukla da tasarımlardaki sanat akımlarının etkisi ve ürün üzerindeki sanatçıya ait desen, ön plana çıkarak sanatın geniş kitlelere erişimini sağlamada önemli rol oynamaktadır.

Bir moda koleksiyonunun oluşumunda, sanatçının katkıda bulunduğu yaratıcılık, ne oranda olursa olsun tasarım her zaman sınırlı sayıda üretilir ve sanat eserine eş değer bir statüyle orjinalliği tescillenir. Moda takipçileri için bir şeyin satılabilir ve satın alınarak ulaşılabilir olması önemli bir ayrıcalıktır. Ünlü Japon ressam Kusama ve Louis Vuitton işbirliği ile ortaya çıkan 2012 koleksiyonuna ait ürün etiketlerinin çok yüksek olması örneğinde olduğu gibi onlar için ayrıcalıklı olma lükse eşittir. Küçücük bir çantanın oldukça yüksek bir etikete sahip olması dikkat çekse de burada kimilerine göre sınırlı sayıda üretilen Louis Vuitton etiketli çantaya sahip olmak kimilerine göre ise ünlü bir ressamın sanatını satın alabilmek bir ayrıcalık göstergesidir. Ancak çantayı bu kadar pahalı ve ulaşılması zor yapan Yayoi Kusama ismiyle birlikte bir sanat eserine dönüşmüş olmasıdır.

Moda olgusunun ortaya çıkmasıyla birlikte moda-sanat ve tasarımcı-sanatçı işbirliğinden söz edilmeye başlanmış, 21. Yüzyıl ile birlikte izleyenlerin de büyük ilgisiyle yükselme göstermiştir. Bugün artık moda ürünün sanata dahil edilmesi, kavramsal yaklaşım dikkate alınarak müzelerde sergilenmesi moda tasarımcılarının da sanatçı olarak değerlendirilmesine olanak vermiştir. Sanat ve tasarım birbirini en iyi şekilde tamamlamaktadırlar. Bu yüzdendir ki moda tasarım eğitiminin resim, heykel, fotoğraf, sinema, tiyatro vb. bölümlerle birlikte güzel sanatlar fakülteleri içinde yer alıyor olması disiplinler arası çalışmayı desteklemekte ve moda-sanat işbirliğine ivme kazandırmaktadır. Her ikisinin de ayrı ayrı özellik ve değerlerine odaklanılmaktansa birbirleri arasındaki bağlantıya dikkat çekilmeli, bir takım olarak moda-sanat birlikteliği ile yeni ufuklar açılmasına olanak sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Barnbrook, J. ve Booth, E. (2012). *Fashion and art collusion.* London: Booth Clibborn.

Baudot, F. (1999). *A Century of fashion.* London: Thames&Hudson.

Bolton, A. ve Koda, H. (2012). *Schiaparelli & Prada: ımpossible conversations.* New York: The Metropolitan Museum of Art.

Cutler, E.P. ve Tomasello, J. (2015). *Art + fashion: collaborations and connections between ıcons.* New Jersey: Chronicle Books.

Fifty hats that changed the world: design museum fifty. (2011). UK: Hachette.

Dirix, E. (2015). *High fashion.* UK: Thames&Hudson.

Fisher, E. (1990). *Sanatın gerekliliği.* (C. Çapan, Çev.) Ankara: V Yayınları.

Fogg, M. (2014). *Modanın tüm öyküsü*. (E. Gözgü, Çev.) İstanbul: Hayalperest Yayınevi.

Fukai, A. (2002). *The collection of the Kyoto costume institute: fashion - a history from the 18th to the 20th century.* London: Taschen.

Geczy, A. ve Karaminas, V. (2012). *Fashion and art.* New York: Bergpublishers.

Givry, V. D. (1998/99). Sanatın yakın dostu moda. *P sanat Dergisi, Moda ve Sanat*. İstanbul: P Portakal yayıncılık. *(*Sayı 12), s.14-33.

Gürsoy, B. C. (2012). *Fashion and art: the ınfluence of art on fashion and the coexisting relationship in the 20th century western culture*. Portugal: Universidade do Minho Escola de Engenharia

Leach, R. (2012). *The fashion resource book*. London: Thames&Hudson.

Mackrell, A. (2005). *Art and fashion: the ımpact of art on fashion and fashion on art.* London: Batsford.

Muller, F. (2000). *Art and fashion*. London: Thames & Hudson.

Ross, M. E. (2003). *Salvador Dali and the surrealists: their lives and ıdeas, 21 activities.* Chicago: Chicago Review Press.

Smith, M. O. ve Kubler, A. (2013). *Art / fashion in the 21st century.* London: Thames&Hudson.

Svendsen, L. (2008). Moda ve sanat. *Sanat Dünyamız*. İstanbul: Yapı Kredi kültür sanat yayıncılık. (Sayı 107), s.87-90.

Watson, L. (2007). *Modaya yön verenler*. (G. Ayas, Çev.) İstanbul: Güncel Yayıncılık.

İnternet Kaynakçası

Gero, C. (2002). *Trompe L'Oeil in fashion*. Erişim tarihi: 28.03.2017, http://www.inter-disciplinary.net/critical-issues/wp content/uploads/gerofashpaper.pdf.

http://collections.vam.ac.uk Erişimtarihi: 03.02.2017